

Stalondeugden

Joyce de Hoogh

Studente Hogeschool HAS Den Bosch

Paarden leven in groepen. Bij wilde paarden komen twee soorten groepen voor. Een harem wordt geleid door een dominante hengst met 5-8 merries en hun veulens. Een vrijgezellenkudde bestaat uit volwassen hengsten die mogelijk in de toekomst leider worden van een eigen harem. De paarden brengen dagelijks hun tijd door met sociale contacten, bewegen en grazen. Als er weinig voedsel is leven de paarden in een hele grote groep, wat dan een kudde wordt genoemd. Binnen de kudde zijn de individuele harem en bachelorbands duidelijk terug te vinden.

Tegenwoordig worden paarden vaak individueel gestald, waardoor ze weinig mogelijkheid hebben tot sociale contacten, bewegen en grazen. Uit verveling of stress kan een paard dan stalondeugden gaan ontwikkelen. Onder stalondeugden worden abnormale gedragingen (waaronder stereotypieën) verstaan.

Onder stalondeugden vallen alle gedragingen die een paard op stal of in de wei uitvoert, die de eigenaar niet aangenaam vindt. Het paard vindt dit zelf vaak wel prettig, omdat hij op deze manier met zijn omgeving kan omgaan door bijvoorbeeld verveling en stress te verminderen. Stalondeugden worden veroorzaakt door de volgende factoren:

- Stress, vaak door een overmaat aan indrukken waardoor het paard sterk gestimuleerd wordt en een uitweg zoekt in afwijkend gedrag.
- Geïsoleerd opstallen, dus geen andere paarden in de buurt.
- Een rantsoen met weinig ruwvoer (en veel krachtvoer). Hierdoor is het paard snel klaar met eten waardoor hij veel tijd over heeft en zich gaat vervelen. Normaal gesproken eet een paard in de natuur 16 uur per dag. Ook kan dit voerrantsoen voor medische klachten zorgen, zoals maagzweren.
- Afwijkend gedrag belonen. Een voorbeeld hiervan is een paard dat met zijn hoef gaat schrapen rond etenstijd en vervolgens ook nog beloond wordt door voer. Het paard zal het de volgende keer dus weer doen!
- Een overmaat aan energie bij paarden die te weinig beweging krijgen.

Een stereotypie is een herhaalde, vormvaste beweging die per paard verschilt en ogenschijnlijk geen functie heeft. Dit gedrag komt niet voor bij paarden in het wild en is dus een indicatie van verminderd welzijn. Stereotiep gedrag ontstaat niet zomaar. Vaak duurt het heel lang voordat het paard het gedrag gaat uitvoeren, waardoor de oorzaak niet meer te achterhalen is. Het paard kan geen invloed uitoefenen op zijn omgeving en zoekt een manier om hiermee om te gaan. Dit kan zich uiten in stereotiep gedrag. Als het paard stereotiep gedrag gaat uitoefenen, komen er in de hersenen een soort lichaamseigen pijnstillers (endorfinen) vrij. Deze endorfinen hebben een rustgevend, zelfhypnotiserend effect. Dit is vergelijkbaar met hardlopers die zich na een bepaalde tijd lopen ook lekkerder gaan voelen onder invloed van dezelfde stoffen. Endorfinen zorgen ervoor dat het paard beter met zijn omgeving om kan gaan en zich daardoor beter gaat voelen.

Stereotiep gedrag kan worden onderverdeeld in 3 stadia met verschillende kenmerken. In het eerste stadium heeft de omgeving nog invloed, terwijl bij het derde stadium het gedrag nog moeilijk te beïnvloeden is.

Stadium 1:

Het gedrag wordt meerdere keren herhaald omdat de oorzaak steeds terugkomt of aanhoudt. Een voorbeeld hiervan is een merrie die gescheiden wordt van haar veulen. De merrie gaat schrapen om het veulen terug te krijgen. Als het veulen dan terugkomt wordt de merrie beloond. Ze zal het een volgende keer weer proberen. In deze fase reageert het dier nog wel op de omgeving. Als er bijvoorbeeld iemand langs de stal zou lopen stopt de merrie met schrapen.

Stadium 2:

Stereotypeën in een vroeg stadium. Het gedrag wordt meerdere keren herhaald in een reactie op een vergelijkbare prikkel. Het gedrag krijgt een steeds vastere vorm en wordt steeds makkelijker gestimuleerd door dezelfde prikkel. De omgeving heeft nog wel invloed op het gedrag. Zodra iemand het veulen weg haalt bij de merrie, begint zij te schrapen. In eerste instantie deed ze dit alleen als het veulen weg was. Het gedrag kan wel gestopt worden als iemand haar straft.

Stadium 3:

Stereotypeën in een laat stadium. Het gedrag wordt niet meer opgeroepen door een bepaalde prikkel maar begint bij opwindning of spontaan. De omgeving heeft geen invloed meer op het gedrag. Het gedrag hoeft geen specifieke oorzaak meer te hebben maar staat op zich. De merrie schraapt nu al wanneer ze voer hoort aankomen, bij opwindning of zomaar zonder een reden. Wanneer iemand het gedrag wil stoppen zal ze gewoon doorgaan. Als het paard plotseling in dit stadium terecht komt, kan de oorzaak een ziekte zijn. Een voorbeeld hiervan is hoofdschudden. Het paard kan een kiesprobleem hebben maar schud onder normale omstandigheden ook zijn hoofd als er een vlieg op zit.

Stalondeugden kunnen gebaseerd zijn op de volgende gedragingen:

1. Eetgedrag (bijvoorbeeld kribbebijten, luchtzuigen, tongspelen en houtkauwen)
 2. Bewegingsgedrag (bijvoorbeeld weven of trappen tegen de stalmuren)
 3. Sociaal gedrag (bijvoorbeeld zelfbeschadiging of seksuele agressie bij hengsten)
 4. Comfortgedrag (bijvoorbeeld staartschuren of hoofdschudden)
 5. Rustgedrag (niet kunnen liggen door ziekten als rugproblemen en gewrichtsontstekingen)
- Enkele van de meest voorkomende stalondeugden zullen verder besproken worden.

Kribbebijten en luchtzuigen

Hoewel de handelingen bij kribbebijten en luchtzuigen verschillend zijn, is het gedrag hetzelfde. De spieren van de nek worden opgezet waarbij er lucht in de slokdarm wordt gezogen. Opvallend zijn de houding van het hoofd en het geluid. Bij kribbebijten zet een paard zich regelmatig met zijn tanden vast op een stevig voorwerp (bijvoorbeeld de voerbak of de rand van de stal). Hierdoor slijten de tanden waarbij de voorrand van de snijtanden een afgeronde hoek gaat vertonen.

Kribbebijten. Bron: Horses.nl

Gedacht wordt, dat luchtzuigen een meer ontwikkelde vorm van kribbebijten is. Luchtzuigen gebeurt ook zonder dat het paard iets vastpakt en de lucht die het paard binnenkrijgt verdwijnt weer via de neus of de mond. In tegenstelling tot wat men vaak denkt veroorzaakt luchtzuigen dus geen koliek of vermagering.

Hoewel het nooit wetenschappelijk is aangetoond, denkt men dat de oorzaak van kribbebijten ligt bij heftige emotionele gebeurtenissen. Voorbeelden hiervan zijn het spenen van een veulen, plotselinge individuele huisvesting bij het inrijden, slechte trainingsmethodes of afzondering van soortgenoten. Een kribbenbijter gaat het typische gedrag vertonen bij opwinding, bijvoorbeeld tijdens het voeren. Sommige paarden hebben geen aanleiding meer nodig en voeren het gedrag uit wanneer ze daar zin in hebben. In een vergevorderd stadium van kribbebijten wordt het paard rustiger omdat er endorfinen vrijkomen.

Weven

Een wevend paard plaatst zijn voorbenen wat uit elkaar en beweegt zijn hoofd en hals ritmisch van links naar rechts, waardoor het gewicht steeds van het ene naar het andere voorbeen wordt verplaatst. Vaak beweegt het paard ook de achterbenen mee op dezelfde manier als wanneer het paard stapt. Weven ontstaat vaak uit verveling en een tekort aan beweging. Het gedrag komt extra naar voren bij opwinding in de omgeving, bijvoorbeeld voeren of opzadelen van andere paarden.

Zelfbeschadiging

Een paard met zelfbeschadigend gedrag vertoont vaak een of meerdere van de volgende gedragingen: Zelfbijten, slaan met de achterbenen, bokken, schuren of rollen. Het komt het meest voor bij hengsten en ontstaat vaak door gebeurtenissen die spanning of opwinding bij het paard veroorzaken. De dieper liggende oorzaken zijn beperkte bewegingsvrijheid, geen/onvoldoende sociale contacten of gefrustreerd foerageer- en seksueel gedrag. Ook huidirritaties kunnen een rol spelen.

Stalondeugden voorkomen

Er zijn verschillende methoden uitgevonden die een stalondeugd (enigszins) kunnen tegengaan. Voorbeelden hiervan zijn halsbanden tegen het luchtzuigen of een anti-weefrek. In het ergste geval werken deze methoden niet meer. Daarnaast werken stereotiepe gedragingen voor het paard rustgevend en zal het onmogelijk maken van deze gedragingen juist leiden tot meer frustratie. Daarom is het beter om stalondeugden te voorkomen. Denk hierbij aan:

- Stalling: Voorkom verveling op stal. Stalondeugden worden zelden gezien bij groepshuisvesting.
- Voeding: Zorg dat het paard gedurende een langere periode bezig is met eten. Dit kan bijvoorbeeld door voldoende/onbeperkt hooi te verstrekken of een voedoseerapparaat te plaatsen. Ruwvoer moet een groot deel van het rantsoen zijn.
- Gezelschap: Zorg dat het paard voldoende sociale contacten heeft (op de weide en/of in de stal). Indien paarden niet bij elkaar gezet kunnen worden is het ook mogelijk om andere dieren (bijvoorbeeld een schaap of geit) bij het paard in de box te zetten.

Vaak wordt beweerd dat paarden stalondeugden van andere paarden kopiëren. Dit is nooit wetenschappelijk aangetoond en de meeste onderzoekers denken dat dit onwaarschijnlijk is. Als men op een stal meerdere paarden met stalondeugden aantreft, ligt de oorzaak vaak bij de huisvesting of het stalmanagement.

BRONNEN

Breuking H. (2004). *Gezondheid en ziekte bij paarden*. Utrecht: Forte Uitgevers

Gansbeke, S. van & Vettenburg N. (2007). *Huisvesting van paarden*. Brochure Vlaamse overheid, departement landbouw en visserij, afdeling duurzame landbouwontwikkeling.

Wensing, S. (2010). *Help, mijn paard is een luchtzuiger*. Geraadpleegd op 16 april 2010, http://www.horses.nl/gezondheid/artikelen/13985/s-wensing_10-02-05_help-mijn-paard-is-een-luchtzuiger

Westerduin, F. (2008) Huisvesting voor paarden en stalondeugden. *Paardensport*, 10.

www.nhk.nl

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

Koepel Fokkerij

Provincie Noord-Brabant

LTO Nederland

5-STERREN
REGIO

AGRO & CO
BRABANT

KNHS

